

„NE LÉGYEN EGY NAP, EGY PERC ELVESZÍTVE”

Szepes Gyula

(In: Szepes Gyula: Nyelvi babonák, Gondolat Kiadó, 1986, 20-57 o.)

Írta Petőfi lobogó lelkesedéssel Az apostol című elbeszélő költeményben. A mindennapi beszédben hasonló kifejezéseket hallhatunk: „Végre, ez is *el van intézve*”; „A kérdés tegnap *még nem volt tisztázva*”; „Holnap a bolt csak este *lesz becsukva*”; „*Ki lett tagadva* az örökségből.” Ezeket a kifejezéseket közös névvel *lenni + -va, -ve* igeneves szerkezetnek nevezzük. Másképpen így is szokták nevezni: a *létigével* alkotott *-va, -ve* igeneves szerkezet. A szerkezetben a *lenni* igének valamennyi alakja szerepelhet: *van, volt, lesz, lett, volna, lenne, lett volna, legyen*. Néha az *áll* ige is kapcsolódhat a *-va, -ve* képzős határozói igenévvvel. Például: „*Nyitva áll az ajtó*” (Arany: Családi kör); „*Most biztosítva áll* már: a jövő” (Madách: Az ember tragédiája); „*És biztosítva áll* nagyság, erény” (uo.).

Napjainkban országszerte el van terjedve az értelmiség körében az a tévhit, hogy a *lenni + -va, -ve* igeneves szerkezet magyartalan, német hatásra keletkezett – ahogy régebben mondani szokták – *germanizmus*. Ezt a mérhetetlen kárt okozó babonát nyelvészek, nyelv művelők kezdték hirdetni a múlt század vége felé. Tőlük vették át a tanárok, akik vad fanatizmussal üldözték és üldözik ma is ezt az alaptalanul idegenszerűnek mondott szerkezetet.

Ezzel a babonával kapcsolatban kettős feladatot kell végrehajtanunk. Először is, ki kell mutatnunk, hogy a *lenni + -va, -ve* igeneves szerkezet járatos az irodalmi nyelvben és a köznyelvben, megvan a régi nyelvben és a népnyelvben is. Másodsor, be kell bizonyítanunk az idegenszerűség vádjának képtelenségét, amire – mint a nyelvhelyességi elvek alapján már tudjuk – több lehetőség kínálkozik. Ha e két követelmény közül bármelyiknek eleget teszünk, már félig nyert ügyünk van, mert akkor jogosan vádolhatjuk rövidlátással, gondatlansággal a babona híveit. Ha pedig mind a kettőnek eleget tettünk, akkor jogosan bélyegezhetjük nyelvrontóknak a szerkezet üldözőit. Kezdjük el tehát a kutatást az irodalmi nyelvből, a népnyelvből és a köznyelvből vett példákkal. A tüzetes példatárát – hogy a fejtegetés folytonosságát meg ne szakítsam – a fejezet végén közlöm.

Ha gondosan megvizsgáljuk a rendelkezésünkre álló forrásokat, akkor az idevonatkozó példák tanúszkodása alapján kétségtelennek kell tartanunk, hogy a *lenni + -va, -ve* igeneves szerkezet legrégebb nyelvemlékeinktől fogva, tehát több mint 500 év óta otthonos nyelvünk minden rétegében.

A) A GERMANIZMUS BABONÁJA

Égészen bizonyos, hogy Balassinak, Károli Gáspárnak, Pázmánynak, Faludinak, Mikesnek, Berzsenyinek, Csokonainak, Vörösmartynak, Tompának, Petőfinek, Madáchnak és a fiatal Aranyak egy pillanatra se jutott eszébe, hogy a *lenni + -va, -ve* igeneves szerkezetnek a legkisebb köze volna a germanizmushoz. Ha egy kis statisztikai gyűjtést végzünk, kimutathatjuk, hogy Vörösmarty költői műveiben több mint 300-szor, Petőfi költeményeiben 200-szor, Tompa összes költeményeiben 220-szor, Arany költői műveiben 340-szer találjuk meg ezt a szerkezetet. És milyen nagy változatossággal! Ha klasszikusaink életre kelnének, és elolvasnák a szerkezetről 100 év óta összeírt cikkeket, kézikönyveket és nyelvtanokat, akkor vagy a saját műveiket dobnák a tűzbe – szégyenükben, vagy a nyelvhelyességi irományokat – haragjukban.

A germanizmus vádját valamikor az 1860-as évek táján agyalta ki néhány nyelvész, tanár és nyelvtanító, és ez a koholmány egy-két évtized alatt járványként terjedt el nyelvészi és tanári körökben. Ha ebben a kérdésben tisztán akarunk látni, fehér lappal kell indulnunk.

A Jókai Kódex szövege, amelyben már mai formájában megtaláljuk a *lenni* + *-va*, *-ve* igeneves szerkezetet, a magyar nyelv 14. század végi állapotát tükrözi. Nem lehet kétséges, hogy az 1380 táján írásos szövegben olvasható szerkezet már jóval előbb ugyanebben a formában megvolt az élő nyelvben. Ebben az időben azonban még nem beszélhetünk német nyelvi hatásról. A germanizmus-vadászok tehát anakronizmust követtek el, összekeverték a korokat, mert nem lehet idegenszerű az a nyelvi eszköz, amely már abban a korban is járatos volt nyelvünkben, amikor a forrásul megjelölt idegen nyelv még nem hathatott nyelvünkre.

De vannak más bizonyítékaink a germanizmus babonájával szemben. Állítsuk egymás mellé a *lenni* + *-va*, *-ve* igeneves magyar szerkezetet, és azt a német szerkezetet, amelyet a németek a magyar szerkezet megfelelőjeként használnak. Magyarul így beszélünk: „Az ellátás *biztosítva van*”; „A levél *meg volt írva*.” Akik tudnak németül, azok így fordítják németre ezt a két mondatot: „Die Versorgung *ist gesichert*”; „Der Brief *war geschrieben*.” Hasonlítsuk össze a két szerkezetet. A német szerkezetben szereplő *gesichert* és *geschrieben* nem azt jelenti, hogy: *biztosítva* és *írva, megírva*, hanem azt, hogy *biztosított*, illetve: *írott, megírt*. Nyilvánvaló tehát, hogy a két szerkezet lényegesen különbözik egymástól. A magyar szerkezetben *határozói igenév* áll, a német szerkezetben múlt idejű (v. befejezett) *melléknévi igenév*. Ez legalább olyan nagy különbség, mint amennyire az *alma* különbözik a *körtétől*.

Továbbmenve, azt is megállapíthatjuk, hogy a németek igen sok esetben még csak nem is igenevet használnak a magyar *-va*, *-ve* igeneves szerkezet visszaadására, hanem egészen másképp szerkesztik a mondatot. Meglepő, hogy még az *ablak nyitva van* egyszerű kifejezést sem húzhatjuk rá a német kaptafára. Németül ez így van: *das Fenster ist offen*. Tehát se nem *öffnend* ‚nyitva’, se nem *geöffnet* ‚nyitott’. Az *offen* inkább olyasmint jelent, hogy: ‚nyílt’. Más példák a magyar és a német szerkesztés különbségére: „*Meg leszel lepve*” ‚das wird eine Überraschung für dich’ (= ez meglepetés lesz számodra); „*Meg voltam akadva*” ‚Ich wusste nicht was zu machen’ (= nem tudtam, mit is csináljak) stb. stb.

De van egy másik vád, azaz babona is az idegenszerűséggel kapcsolatban. A múlt század szemellenzős nyelvművelői azt tanították, és a mai nyelvművelők közül is sokan azt tanítják, hogy a szerkezet a *latin szenvedő igeragozás* hatására keletkezett.

Először is, akik tanultak latinul, jól tudják, hogy a latin szenvedő igéket, amelyek személytelen mondatszerkesztésre szolgálnak, a régi fordítók az esetek túlnyomó részében magyarul is szenvedő igékkel adták vissza. Éppen azért jártak el így, mert a latinban nincsen olyan szerkezet, amely csak megközelítőleg is hasonlítana a magyar *lenni* + *-va*, *-ve* igeneves szerkezethez. A „dictum est antiquis” kifejezést Károli így fordítja: *megmondattott a régieknek*. Eszébe se jut úgy fordítani, hogy: *meg volt mondva* a régieknek. Egyébként Károli csaknem minden latin szenvedő igét szenvedő igével fordít magyarra. Talán ez hat leginkább zavarólag ebben a kitűnő bibliafordításban a mai olvasó számára. Íme egy példa: „Ki jóllehet e világ fundamentomainak felvettetések előtt *rendeltetett* volt, de *megjelentetett* az utolsó időkben ti érettetek” (Péter 1. lev.). Apácai Magyar Enciklopédiájában ilyesmiket találunk a latin szenvedő igék hatására: „hasonlóképpen *helyhezítetttek*”; „csillagnak *mondattathatik*” stb.

Másodszor, a magyar *-va*, *-ve* igeneves kifejezéseket gyakran egész más kifejezésekkel kell megközelítően visszaadni latinul. Például: „*Legyetek üdvözölve!*” ‚Salvete!’; „*Feledve nem leszen*” (Pázmány) ‚Non erit in oblivione’ (= Nem lesz feledésben); „A folyó *be van fagyva*” ‚Flumen frigore constitit’ (= A fagytól beállt) stb.

Harmadszor, régi népdalainkban, amelyek a 17. századi daloskönyvekben maradtak ránk, de már nyilvánvalóan századokkal előbb szájról szájra jártak, és terjedtek el országszerte, gyakran találkozunk a *-va*, *-ve* igeneves szerkezettel. Például:

Akár mennyek az világ végire,
Az tengernek tulsó szegletire,
Én szívembül nem *lész kirekesztve*,
Megkereslek, szívem, esztendőre.

Elég nagy szívemnek fájdalma,
Mellyért szívem búval *rakva*,
Hogy tőlem *leszesz elválva*,
Legyen Isten akarattya.

De *el vagyok határozva*,
Szabadságom *el van zárva*,
Olyan vagyok, mint az árva,
Isten *legyen* jókkal *áldva*.

Akik azt állítják, hogy ezek a *-va*, *-ve* igeneves kifejezések a latin *-tattatik*, *-tettetik*; *-tattatott*, *-tettetett* formákból keletkeztek, azok nem tudják megítélni, hogy valamely nyelv milyen mondattani formákat vehet át egy másik nyelvből.

Negyedszer, a magyarhoz legközelebb álló vogul és osztják nyelvben is megtaláljuk a *létigével* alkotott határozói igeneves szerkezetet. Ráadásul az osztják nyelvben még az alkotó elemek is hajszára ugyanazok, mint a magyarban. Az osztjákban a határozói igenév képzője a *-mán*, amely ikertestvére a magyar *-ván*, *-vén* igenévképzőnek. A magyar nyelvből a *-mán* igenévképző kiveszett, de megmaradt a vele azonos eredetű *-mány*, *-mény* főnévképző (tartomány), amely a *-vány*, *-vény* főnévképzőnek ma is egyenrangú párja. Ide iktatok egy osztják határozói igeneves szerkezetet: *lavem halmán ol*, magyarul: *lovam halván van*, vagyis: *meg van halva*. A legközelebbi rokonnyelvek tanúsága szerint tehát kétség sem fér hozzá, hogy a magyar *lenni* + *-va*, *-ve* igeneves szerkezet gyökerei az ugor korba nyúlnak vissza, amikor őseink még híret se hallották a latinoknak vagy a germánoknak (Nyelvőr, 102:279-81).

Ezek után önként vetődik föl a kérdés: hogyan történhetett meg, hogy erre az ősi szerkezetre a különféle rendű és rangú nyelvművelők mégis rásütötték a germanizmus bélyegét? Elemzésre egyáltalában nem vállalkoztak. Elég volt ennyit kijelenteni: ezt latinul is így mondják – tehát *latinizmus*, ezt németül is így mondják – tehát *germanizmus*. Eleinte inkább csak a szavakkal törődtek, de a szavak után fokozatosan a szólások, kifejezések, vonzatok, szerkezetek kerültek sorra. Így rótták meg többek között – a sok ezerből néhány példát kiragadva – ezeket: *hangsúlyozni* ‚akzentuieren’; *tanulmányozni* ‚studieren’; *minden ok nélkül* ‚ohne jede Ursache’; *szeretetreméltó* ‚liebenswürdig’; stb. stb. Már csak az hiányzott, hogy például a *kő* szavunkat is a germanizmusok közé sorolják avval az érveléssel, hogy a német-magyar szótárban a német *Stein* szó jelentéseként ezt találjuk: *kő*.

Az idegenkutatás tobzódását sokan kifogásolták. Jogosan! Mert a nyelvi eszközök, elsősorban a szavak eredetének vizsgálata sok szempontból előmozdíthatja ugyan a nyelvtudomány fejlődését, de a kifejezések, szólások, vonzatok több-kevesebb hasonlóságának kimutatása céljából végigpásztázni, gereblyézni, rostálni a körülöttünk élő összes népek nyelvét, és esetleg csak megközelítő, csupán látszólagos egyezés, hasonlóság alapján ráolvasni a magyar nyelv kifejezési eszközeire az idegen eredet szentenciáját – nem egyéb tudományos mázzal bevont szemfényvesztésnél. Az effajta nyelvészkedés heves tiltakozást váltott ki több oldalról. Arany is

rosszallotta ezt az eljárást. Prózái írásokban és satirikus versekben ítélte el a nyelvhelyeskedésnek ezt a formáját, mely végső soron oda torkollott, hogy a magyarok a környező nyelvek gyámkodása nélkül a legegyszerűbb gondolatokat, mondanivalókat se tudták volna kifejezni. Idézem Arany János idevágó sorait:

Kisütik, hogy a magyar nyelv
Nincs, nem is lesz, nem is volt;
Ami új van benne, mind rossz,
Ami régi, az meg tót.
(1878)

Szót, ragot és képzőt idegenből mennyit oroztál
Attól fogva, hogy e négy folyam árja itat,
Miklosich és Dankovszky nyomán, s irigyelve babérjok,
Egy sereg ifju tudós rád bizonyítja mohón.
(1881)

Ahogy indult a nyelvészet árja:
Árpád nyelve csak ferdített árja.

Mert a nyelvnek is van pestises járványa,
Ha nem volna, csinál doktora, bábája.
(1861 körül)

B) AZ ÁLLAPOT-SZABÁLY BABONÁJA

Az 1870-es évek vége felé a *lenni* + *-va*, *-ve* igeneves szerkezetet az iskolákban már a leginkább üldözendő nyelvi eszközök közé sorolták. A *-va*, *-ve* üldözése azután továbbgyűrűzött, s behatolt az irodalmi körökbe. Annyira, hogy Arany János nem bírta tovább nézni ezt az esztelen nyelvrongálást, és 1879-ben a Margitszigeten Simonyi Zsigmondnak, a Magyar Nyelvőr nagy tekintélyű munkatársának egy cédulát adott át, melyre egyebek közt ez volt írva: „*Be van az én szűröm ujjá kötve*”; „*A kállai utca ki van festve*”; „*Már a jelentés le volt tisztázva, mikor ő odajött*”; „*Ha le lesz írva, csak tedd a többihez*”; „*Mire a búza le lett vágva, beesteledett.*” Ezek jogos magyar kifejezések.

Simonyi csak 1907-ben közölte a cédula tartalmát a Nyelvőrben, abban a tanulmányban, amelyet a *lenni* + *-va*, *-ve* igeneves kifejezések védelmében írt. Indulatos szavakkal ítélte el azt a kampányt, amelyet az iskolák folytattak a *-va*, *-ve* igenév ellen. Tanulmánya ezekkel a szavakkal kezdődik: „Valóságos örület az, amit mostanában ezekkel a kifejezésmódokkal elkövetnek iskolai és irodalmi körökben. Országszerte el van terjedve az a balvélemény, hogy minden ilyen kifejezés hibás, magyartalan” (Nyr. 36: 385). Simonyi elsősorban az iskolát okolja ezért. Így folytatja: „Tanárainknak, tanítóinknak, könyvbíráóinknak olyan siralmas fogalmaik vannak a nyelv mivoltáról és nyelvünk életéről, hogy ilyen egyszerű kérdésekben nem tudnak eligazodni. Őnekik »rendkívül csúnyán« hangzanak azok a kifejezésmódok, amelyek ezrivel fordulnak elő régibb és újabb irodalmunkban, amelyeket széltiben használnak legjobb íróink s nyelvünknek legjelesebb művészei, s amelyek folyton-folyvást élnek Kárpátoktól Adriáig, még a legelrejtettebb falukban is... És tanítóink, akiknek ápolni és terjeszteni kell nemzeti nyelvünk gyökeres sajtáságait, olyan kevésbé bízhatnak a saját nyelvérzékükben, hogy gondolkodás nélkül, szajkó módjára ismétlik vaskalapos nyelvtanosok alaptalan ítéleteit” (uo.).

Éles kifakadás ez a tanárokkal szemben. És ebben a formában szerfölött igazságtalan is. A *lenni* + *-va*, *-ve* igeneves szerkezet üldözésének ódiума – nincs mit kertelni – a nyelvészek,

nyelvművelők lelkét terheli elsősorban. És csak azután a tanárokét. Ha Arany János, a költő már 1879-ben aggódva nézte a tornyosuló veszélyt, a nyelvészek miért nem vették észre? Vagy ha észrevették, miért nem szálltak szembe azonnal a nyelvrombolókkal? Miért vesztegettek el hosszú évtizedeket ölbe tett kézzel?

Simonyi 1907-ben már bizonyára érezte, hogy a nyelvészek súlyos mulasztást követtek el, hiszen az ő feladatuk lett volna a magyar nyelv védelme, nekik kellett volna megvédeni nyelvünknek egyik ősi eszközét! Elhatározta tehát, hogy végre szembefordul az árral. Amikor azonban látta, hogy milyen vaskalapos sereggel kell megküzdenie, inkább a kompromisszumos megoldás mellett döntött.

Megszerkesztette az úgynevezett *állapot-szabályt*, amely úgy szólt, hogy csak akkor helyes és magyaros a *lenni* + *-va*, *-ve* igeneves szerkezet, ha állapotot jelöl. Evvel a mesterkélt *állapot-szabállyal* akarta megmenteni a *-va*, *-ve* igeneves kifejezéseknek egy részét: a kisebbik részét; eleve föláldozva a nagyobbikat.

A kompromisszum azonban ezúttal se vezetett jóra. Hiszen maguk a nyelvészek se tudták számos esetben eldönteni, hogy ez vagy az a kifejezés állapotot jelöl-e vagy sem. Napjainkban se tudják eldönteni. Az is zavarólag hatott, hogy az irodalmi alkotásokból jól ismert *lenni* + *-va*, *-ve* igeneves kifejezések jó része nem állt összhangban az *állapot-szabállyal*, amelynek határait éppen ezért folytonosan bővíteni kellett. Annyira, hogy az *állapot* szó már tartalmatlanná vált.

Az Értelmező Szótár így határozza meg az *állapot* fogalmát: „Az egyének testi-lelki minősége, helyzete, életének valamely szakaszán. Élettelen tárgynak hosszabb-rövidebb ideig tartó tulajdonsága.” Vizsgáljunk meg példaképpen néhányat a nyelvművelők által is helyesnek tartott irodalmi és köznyelvi kifejezések közül:

„Istennek *ajánlva legyetek* immár ti!” (Balassi); „A posztó *meg van véve* rég” (Petőfi); „Mária! bűneid *meg vannak bocsátva*” (Arany); „Az öreg pincér se gyanítja, Hogy versbe *legyen kanyarítva*” (Arany); „*Ki vagy fizetve*, béna koldus, S most meg fogsz halni” (Ady).

Mindenki előtt nyilvánvaló, hogy Balassi fegyvertársainak, az egri vitézeknek nem volt testi-lelki minőségük az Istennek való *ajánlottság*, tehát nem voltak *ajánlott állapotban*. Nyilvánvaló, hogy a posztónak nem volt hosszabb-rövidebb ideig tartó tulajdonsága a *megvettség*, tehát nem volt *megvett állapotban*. Nyilvánvaló, hogy a bűnök nincsenek *megbocsátott állapotban*, az öreg pincér nem volt *kanyarított állapotban*, a béna koldus sem volt *kifizetett állapotban*.

Ha azt mondom: *meg vagyok veletek áldva*, akkor nem vagyok *áldott állapotban*; ha azt mondom: a rag itt ki *van téve*, akkor a rag nincs *kitett állapotban*; ha azt mondom: *legyetek üdvözölve*, akkor barátaim nincsenek *üdvözölt állapotban*; ha azt mondom: ez a kabát már *el van adva*, akkor a kabát nincs *eladott állapotban*. És így tovább.

Mármost, jól gondoljuk meg! Vajon ki az, aki beszéd vagy írás közben hajlandó latolgatni, az ujjain vagy a kabátgombjain számolgatni, hogy melyik kifejezés jelöl *állapotot* és melyik nem? S ha mégis hajlandó, és ráébred arra, hogy egy sereg *-va*, *-ve* igeneves kifejezés kétségtelenül *nem jelent állapotot*, holott ezek a *nemállapotos* kifejezések legnagyobb költőink, íróink legismertebb verseiben, műveiben is megtalálhatók, akkor elveszti az *állapot-szabályba* vetett hitét, de egyúttal arra az elhatározásra jut, hogy legcélszerűbb, ha a *-va*, *-ve* igeneves kifejezéseket valamilyen más megoldással pótolja. Ez az elhatározás, amiből idővel *tömeges* elhatározás lett, a *-va*, *-ve* igeneves szerkezet fokozatos háttérbe szorulását eredményezte, most már nemcsak az iskolákban, hanem a sajtóban is.

A nyelvészek, nyelvművelők közül sokan mind a mai napig nem ismerték el az *állapot-szabályt*

meddőségét, használhatatlanságát, káros voltát. Ahelyett, hogy már régen eltörölték volna a tudományos alapot nélkülöző szabályt, és jobban figyelembe vették volna a nyelvi valóságot, inkább azt a kényelmes eljárást választották, hogy a köznyelvi jelentéstől eltérő értelmet adtak az *állapot* szónak. Minden olyan igeneves kifejezésre, amelyet valamilyen oknál fogva nem zárhattak ki a használatból, rá akarták erőszakolni az *állapot* jelentést. Márpedig a köznyelvi jelentésnek önkényes megváltoztatása ebben az esetben éppúgy megengedhetetlen, mint minden más esetben. Ha a nyelvészek kifogást emelnek az ellen – joggal –, hogy a kereskedelemben a köznyelvi jelentéstől eltérő értelmet adjanak a *bonyolít*, *kiszere*, *göngyöleg* szavaknak, akkor nekik maguknak sincs joguk ahhoz, hogy a nyelvművelésben önkényesen megváltoztassák az *állapot* szó jelentését, értelmét.

C) A SZERKEZET FUNKCIÓI

Aki eltéved egy labirintusban, nehezen találja meg a kivezető utat, mert a józanul megfontolt útkeresés helyett pánikszerűen akar menekülni. Így jártak a nyelvészek is a *-va*, *-ve* igeneves szerkezet esetében.

Pedig a 19. század végi kapkodást követő évtizedekben a nyelvészek közül többen is fölismerték a *germanizmus* babonájának romboló hatását és az állapot szabály meddőségét. El kellett volna vetni mind a kettőt, és előlről kellett volna kezdeni a kutatást a nyelvi valóság alapján. Sajnos, ennek az ellenkezője történt. Újabbán némely nyelvészek kijelentették, hogy a magyar nyelvben használatos *lenni* + *-va*, *-ve* igeneves kifejezéseknek nincs mindig hasznos funkciójuk. Szerintük minden egyes esetben el kell döntenie, hogy van-e a szerkezetnek a mondanivaló szempontjából hasznos funkciója, és csak azokat a kifejezéseket szabad használni, amelyek megfelelnek ennek a követelménynek.

Elképzelhetjük, hogy mi lett ennek a következménye! Hiszen soha senki addig nem határozta meg a szerkezet funkcióit! Hogyan várhatták tehát, hogy bárki is eldöntse: van-e a szóban forgó szerkezetnek ekkor vagy akkor hasznos funkciója?

Persze sokan érezték ennek a helyzetnek a tarthatatlanságát, és egy alkalommal, amikor egy nyilvános vita során határozottan síkra szálltam a *lenni* + *-va*, *-ve* igeneves szerkezet mellett, vitapartnereim felszólítottak, hogy ha elutasítom az állapot-szabályt, akkor határozzam meg a szerkezet használatának szabályait. Ennek a kérdésnek eleget téve próbáltam meghatározni a szerkezet funkcióit a magyar nyelvészek II. nemzetközi kongresszusán (1972) tartott előadásomban, amely kibővítve ugyanabban az évben nyomtatásban is megjelent a Magyar Nyelvőr 96. évfolyamának 4. számában.

Kutatásaim kiterjedtek a régi nyelvre, a népnyelvre, a köznyelvre, az irodalmi nyelvre, sőt a rokon nyelvekre is, ezek alapján sikerült fényt derítenem a szerkezet funkcióira és keletkezésére.

A magyar nyelv minden rétegének tanúsága szerint a szerkezet a **cselekvés** vagy **történet EREDMÉNYÉNEK** jelzésére jött létre.

Ha valamit *beoltunk*, akkor *oltva van*, régiesen *oltván vagyon*, vagyis az *oltásnak* az *eredményét* jelezzük. Az *oltásnak* kézzel fogható *eredménye* is van: az *oltvány*, amiből egy kis elmélkedéssel rájöhethetünk arra, hogy a *-ván*, *-vén* igenévképző azonos a *-vány*, *-vény* főnévképzővel. Régen így beszéltek: Én is *tanítván* (= tanítva) *vagyok*, vagyis engem is tanít valaki, egy bizonyos tanítómester. Ezt az „Én is *tanítván vagyok*” kifejezést bizonyára mai nyelvérzéssel is mindenki úgy érezheti, hogy közel áll a ma is használatos másik kifejezéshez: Én is *tanítvány vagyok*. Innen már csak egy lépés kellett a *-ván*, *-vén* igenévképző és a *-vány*, *-vény* főnévképző különválásához (Nyelvőr, 102: 280).

Ha kiterjesztjük vizsgálódásunkat az osztják és a vogul nyelvre, ugyanarra a megállapításra jutunk: a *létigével* alkotott határozói igeneves szerkezet legközelebbi rokon nyelveinkben is a cselekvés és a történés *eredményét* jelzi. Az osztják és vogul szövegekben gyakran találunk efféle határozói igeneves kifejezéseket: *Jól meg van mérve*; *A kutyák meg vannak kötve*; *Valahova el lett vive*; *A róka egy helyen el van rejtőzve*; *A suba ugyancsak ki van cifrázva*; *Ezért volt a rénszarvasbőr leterítve*; stb.

Az *eredmény* jelzése a magyarban csakúgy, mint az osztjákban és a vogulban különféle irányokba ágazott el. Ez érthető. Ha ugyanis nem annyira a cselekvés vagy a történés köti le a figyelmünket, hanem annak *eredménye* (nem *az oltás*, hanem *az oltvány*), akkor a cselekvés és a történés mintegy mozdulatlaná merevedik. Így jöttek létre a cselekvés és a történés mozdulatlaná merevített (statikus) és ezáltal jobban szemlélhető formájából az alábbi funkciók:

a) Személytelen mondatszerkesztés

Személytelen mondatszerkesztésre minden nyelvnek szüksége van. Meg is található minden nyelvben, legközelebbi rokon nyelveinkben ugyancsak. Ehhez sokféle eszköz állhat rendelkezésre. A magyarban ilyen eszköz többek között a *lenni* + *-va*, *-ve* igeneves szerkezet. A személytelen szerkesztésnek több indító oka lehet:

- A beszélő nem ismeri pontosan a cselekvő személyt, tehát általános alanyt kell kifejeznie: „Az is *tudván* vagyon” (Bécsi Kódex); „Bármely szent emlék *van csatolva* hozzá” (Petőfi: A nemzetgyűléshez); „Szakmány módra *van* rám *mérve* minden óra” (Arany: Toldi); „De tán *meg is van átkozva*” (Kriza: Vadrózsák); „Katonának *vagyok híva*” (népdal); „Régóta *be van bizonyítva*” (köznyelv).
- Megesik, hogy a beszélő ismeri a cselekvő személyt; de valamely okból nem látja szükségesnek, célszerűnek, illőnek megjelölni. Például: „kik *parancsolván vannak* tinektek” (Jordánszky Kódex); „Hol boldog évim *följegyezve vannak*” (Petőfi: Búcsú 1844-től); „Nincs talán még *elfeledve* a dal” (Tompai: A madár fiaihoz).

Az élőbeszédben igen fontos a *szemlélet* kérdése. A magyar nyelv, más nyelvekhez hasonlóan, ki tud fejezni egészen finom szemléleti különbségeket is. Ha a tegnapi napot élénken magam elé képezem, mintegy a jelenben szemlélem, akkor a múltbeli cselekvés közlésére használhatok jelen időt is. Például: „Képzeld, *tegnap*, amint *megyek* az utcán, egyszer csak *megállít* egy ismeretlen ember, és így *szól* hozzám...”. A *lenni* + *-va*, *-ve* igeneves szerkezet kiválóan alkalmas ilyen szemléleti különbségek kifejezésére.

- A beszélő igen sokszor meg tudná jelölni a *cselekvő személyt*, mégsem teszi, mert figyelmének központjában nem az áll, hanem a cselekvés, amely statikusan szemlélve jobban kidomborítható, mintha dinamikus vagy narratív közlésmódot alkalmaznánk. Ha a bíráló ezt írja egy tanulmányról: „Az egész anyag rendszertelenül *van összeválogatva*”, akkor nem a szerző a fontos számára, hanem a rendszertelenség tényének megállapítása. „Ez mind szerda óta *van tojva*”, bizonygatta a hétvégi piacon a falusi elárúsító asszony. Mondhatta volna így is: „Ezt mind szerda óta tojták a tyúkok.” Ő azonban nem azt akarta bizonygatni, hogy a *tyúkok tojták* a tojást, amire nem is lett volna szükség, hanem azt, hogy *frissek* a tojások.
- Gyakran előfordul, hogy a cselekvést egyszerre többen is végezhetik, s ilyenkor különböző személyű alanyokat kellene egyetlen mondatban egyszerre használni. A személytelen igeneves szerkezettel jól meg lehet oldani ezt a problémát. Jó példa erre a sokat emlegetett, alaptalanul germanizmusnak bélyegzett, kárhóztatott kifejezés: *százszor meg lett mondva neki*. Az igazság ugyanis az, hogy ez a kifejezés semmilyen idegen nyelvből nem

származtatható (németül többnyire így fejezik ki: „Man hat ihm tausendmal gesagt”), és teljesen beilleszkedik a magyar nyelv rendszerébe. Ezenkívül a *százszor meg lett mondva neki* a maga személytelenségével több személyre is utalhat: *én megmondtam, ő megmondta, mi megmondtuk, ők megmondták*. Nyelvi képtelenség volna ezt ragozott igével kifejezni, hiszen egyetlen mondatnak nem lehet négy alanya és négy állítmánya. Más példák az efféle mondat szerkesztésre: „Ezen nem lehet változtatni, véglegesen *el van határozva*”; „Annyit mondhatok csak, hogy *el lesz intézve*”; „Minden egy kártyára *van föltéve*”; „A kérdés *nincs megoldva*.”

Jól tudom, mások is bizonyára tudják, hogy miért van ez a nagy berzenkedés a *százszor meg lett mondva* kifejezés ellen. Azért, mert a nyelvvelők szerint a *lesz* és *lett* igealakot egyáltalában nem szabad használni *-va, -ve* igeneves kifejezések szerkesztésére. Hogy miért? Mert a nyelvvelők szerint a *lesz + -va, -ve* és a *lett + -va, -ve* mindig gyanúsítható germanizmussal, de egyébként sem igen alkalmas az állapot kifejezésére. A germanizmus és az állapot babonájának megdöntése után persze ez az önkényes ítélkezés automatikusan érvényét veszti.

Nem felejtettük el még **Arany János**nak azt a nevezetes céduláját. Ha jól megnézzük a cédulát, láthatjuk, hogy *lesz* és *lett* igealakokkal szerkesztett *-va, -ve* igeneves kifejezés is szerepel rajta. De Arany a saját költeményeiben is használ ilyen kifejezéseket: „Mire a nap még egyszer kisütne, Német zászló *lesz* oda *felütve*” (Török Bálint); „*Aranyozva lettek* a vad sziklák” (A lantos). Másoktól is idézhetünk példákat. **Vörösmarty**: „*Teljesítve lesz* parancsod” (Csongor és Tünde); „De a vihar *megengesztelve lőn*” (Mese a rózsabimbóru). **Petőfi**: „Még csak néhány perc És kockánk *eldobva lészen*” (Jőj el végre); „*Ketté lett vágva* multja és jelenje” (Az apostol). **Ady**nak egyik híres verse is idekíváncozik: „Ki előttem kis kérdőjel vala S csak a jöttömmel *lett* beteljesedve” (Elbocsátó szép üzenet). **Illyés Gyulával** zárom a sort: „az óceánhoz, a szigetvilághoz, ahonnan kizártan *lettem bezárva*” (Amiel udvarol).

b) Állapotjelzés

Az eredmény jelzésének csupán altípusa az állapot jelölése, amely a *lenni + -va, -ve* igeneves kifejezéseknek jóval kisebb hányadára terjed ki, mint a nyelvvelők hirdették és hirdetik. Az idetartozó állapotjelző kifejezésekkel jelölhetem egyrészt a fizikai állapotot: *ki van sütvé, föl van forralva, ki van száradva, ki volt merülve, be volt rúgva*, másrészt a lelki állapotot: *meg volt tébolyodva, meg vagyunk elégedve, halálra volt rémülve*. Ennek a szűkebb körű típusnak alapján szerkesztették meg a nyelvvelők a *lenni + -va, -ve* igeneves szerkezet használatának a szabályát.

c) A cselekvés intenzitásának fokozása

Tipikus magyar kifejezésmód, amely egyetlen más nyelvben se található meg. Példák: „Amit én csinálok, *az meg van csinálva*.” Értsd: *jól meg van csinálva*. – „Ha ő eltesz valamit, akkor az *el van téve*.” Értsd: nehéz megtalálni. – „Akit az Isten ver, *az meg van verve*.” Értsd: szörnyen, keservesen.

d) A mondanivaló színezése, tömörítése

Gyakori eset, hogy a szerkezetben az igenév a mondanivaló szempontjából nem lényeges elem, csupán színezésre, kiegészítésre szolgál. Például: „A bögre csordultig *volt töltve*”; „A szobor egyetlen márványtömbből *van alkotva*”; „Mind a négy sarkába babám neve *van varrva*”; „A szeme vörösre *volt sírva*.” A közlő elsősorban azt akarja mondani, hogy a szeme vörös volt. Tömören közli ennek az okát is: a *sírástól* volt vörös.

e) A mozgás befejezettségének jelölése

Egyes nyelvvelők azt állították, hogy a mozgást, helyváltoztatást jelentő igék nem alkotnak igeneves szerkezetet. Ha azonban az élő nyelvet vizsgáljuk, ez az állítás megdől. Például: „De lám, mintha ördög *volna belé bújva*” (Arany: Toldi); „Feje a vállára van *billenve*” (Gárdonyi: A láthatatlan ember); „A kertben találtam meg, *rá volt borulva* a kerítésre”; „A bor egy csöppig *ki volt folyva*”; „A fa alól szedtem föl, *le volt esve*.”

f) Egyéb funkciók

Az összefoglaló cím alá különféleképpen csoportosítható kifejezések tartoznak. Csak néhányat említek közülük:

- Állandó kifejezések. – Ilyen esetekben a határozói igenevet sem ragozott igével, sem egyéb módon nem helyettesíthetjük. Példák: „*Adva van* egy derékszögű háromszög”; „Találgatásokra *vagyunk utalva*”; „Napjai meg *vannak számlálva*”; „Jó órában *legyen mondva*”; „Tétlenségre *vagyunk kárhóztatva*”; „*Ki van rá rúgva*”; „Sok szenvedésnek *lesztek kitéve*.”
- Valamely tárgy esetleges helyének és odajuttatásának megjelölése. Például: „*Nyitva volt* az ajtó, azaz nem is *nyitva*, hanem a sarkából messze *kihajítva*” (Arany: Toldi szerelme); „Alig találtam meg a cipőm, *oda volt dobva* a sarokba”; „Nem tudtam elérni, a legfelső polcra *volt lökve*.”

D) A RAGOZOTT IGE BABONÁJA

Nyelvészek és laikusok egyaránt szokták hangoztatni – rendszerint gúnyolódva –, hogy kétségtelenül hasznos meghatározni a *-va*, *-ve* igeneves szerkezet legfőbb sajátosságait, legfontosabb funkcióit, de evvel még nincs teljesen megoldva a kérdés, mert nem kapunk útbaigazítást arra nézve, hogy milyen igékkel lehet és milyenekkel nem lehet *-va*, *-ve* igeneves szerkezetet alkotni. Nyilvánvaló ugyanis, hogy nem minden ige alkalmas erre a szerepre. Mindjárt sorolnak is ilyen alkalmatlan igéket: *énekel*, *esik*, *ugrik*, *mutat*, *belép*, *mászik* stb. És rögtön következnek a nagyágyúnak szánt példák is. Mert lám, nem szerkeszthetünk például efféle mondatokat: „Ez a nóta szépen *van énekelve*”; „Kovács Péter már 20 éve *be van lépve* a társaságba”; „A macska *föl van mászva* a fára”; „A mókus *le van ugorva* a fáról”; „Füge lesz neki *mutatva*” stb. Persze némelykor ilyen alkalmatlannak látszó igével is alkotunk *-va*, *-ve* igeneves szerkezetet. Petőfinél például A helység kalapácsa című elbeszélő költemény Mutató Táblájában ezt olvashatjuk: „azonban az *nincs megénekelve*: hogy...” Az *esik* igére már előbb említettem példát. De nem is ez a lényeg.

Szomorú és egyúttal nevetséges dolognak tartom, amikor a magyar nyelv berkeiben többé-kevésbé jártas felnőtt emberek ilyen gyerekesen érvelnek, ilyen tudománytalanul okoskodnak. Hiszen sok más nyelvi jelenséggel kapcsolatban is argumentálhatnánk hasonlóképpen. Sajnálkozhatnánk azon, hogy nem kaptunk pontos szabályt arra nézve sem, hogy milyen igékből lehet és milyenekből nem lehet *visszaható* igét képezni. Nyilvánvaló ugyanis, hogy nem minden ige alkalmas erre. Nem fogalmazhatunk például efféle mondatokat: „Ez a nóta szépen *éneklődik*”; „K. P. már 20 éve *belépődött* a társaságba”; „A macska *fölmászódott* a fára”; „A mókus *leugródott* a fáról”; „Füge fog neki *mutatódni*” stb. Tehát papiroson minden igéből képezhetünk visszaható igét. De minek? És senkinek se jut eszébe, hogy komoly formában, közlés céljából a fentiekhez hasonló mondatokat szerkesszen visszaható igével.

Ugyanez a helyzet a *lenni* + *-va*, *-ve* igeneves szerkezettel kapcsolatban. Aki tanácstalanul áll, ha

netalán döntenie kell, hogy mondhat-e, írhat-e ilyesmit: „*Be van lépve a társaságba*”; „*Föl van mászva a fára*” stb., az nem tud jól magyarul, vagy megromlott a nyelvérzéke. Magyar anyanyelvű ember ezeken egy pillanatig sem gondolkodik. Hiszen a szellemtelenül csipkelődők, gúnyolódók éppen azért sorolnak föl hajuknál fogva előráncigált példákat, mert maguk is jól tudják, hogy a kipécézett igék nem alkalmasak *-va*, *-ve* igeneves kifejezések szerkesztésére. De vajon csak önnönmagukat tartják képesnek ilyen döntés hozatalára? Azt gondolják talán, hogy rajtuk kívül más közönséges halandóknak folytonosan töprengeniük kell minden nyelvi eszköz használatán?

Nem hiszem, hogy bárkinek, akár élőszóban, akár írásban szüksége van ilyen mérlegelésre, latolgatásra, föltéve, hogy magyar az anyanyelve. Bátran állíthatjuk, hogy minden magyar anyanyelvű ember pontosan tudja, hogy mikor lehet használni a *lenni* + *-va*, *-ve* igeneves szerkezetet, hacsak nincs megfertőzve a nyelvi babonáktól. Annak idején a katonaságnál, ha egy honvéd bement valamilyen okból egy idegen legénységi szobába, és ott egy magasabb rendfokozatú személyiség, mondjuk: egy őrzető is tartózkodott, akkor a honvéd így jelentkezett feszes vigyázásban: „Őrzető úr, alázatosan jelentem, *beléptem* a legénységi szobába.” Egyetlen honvéd se mondta soha így: *be vagyok lépve*. Az egyik népdal ö-ző nyelvjárásban így kezdődik: „Fölmásztam az epörfára, *Beakadt* a gatyám szára.” Soha senkitől nem hallottam ezt így énekelni: „*Föl voltam mászva az epörfára, Be lött akadva* a gatyám szára.” Még attul sem, aki hírét se hallotta a szabálykönyvnek.

Mivel az állapot-szabály nem vált be, sokkal radikálisabb szabályt kellett kitalálni. Olyat, amin egy pillanatig sem kell gondolkodni. Találtak is hosszas keresgélés után a nyelvművelők. Eleinte csupán szórványosan emlegették, mintegy kísérletképpen, s csak néhány évtizede kezdték hivatalosan és széleskörűen alkalmazni azt a semmilyen gondolkodásra nem készítő, mesterkéltné szabályt, amely így hangzik: Ha nem vagyunk biztosak a *-va*, *-ve* igeneves szerkezet helyességében, akkor használhatunk helyette ragozott, cselekvő igealakot.

Meg is látszik a tanács eredménye! Ha az ember a mai napilapokat, folyóiratokat olvassa, keresve is alig talál *lenni* + *-va*, *-ve* igeneves kifejezéseket. A mondatok olyan ügyes machinációval vannak fogalmazva és szerkesztve, hogy csaknem mindig ott büszkélkednek bennük megoldásként a nyelvművelők által javasolt ragozott igék: *elintézték*, *megoldották*, *elhatározták* stb. Az persze a ragozott igéből se derül ki, hogy *kik* intézték el, *kik* oldották meg, *kik* határozták el. Ugyanakkor eltolódik az egész mondatnak a hangsúlya, elsikkad a mondanivalónak a lényege.

Azok a nyelvészek azonban, akik a magyar nyelv kifejezésbeli gazdagságát nagyra értékelik, egyáltalában nincsenek meglepődve a ragozott ige egyeduralmának kinyilatkoztatásával. A kifejezési eszközöknek effajta szándékos csökkentése, tapasztalatom szerint, csak a magyar nyelvvel kapcsolatban volt lehetséges. Soha nem olvastam olyan angol nyelvkönyvet, amely azt tanította volna, hogy ha nem vagyunk biztosak valamelyik igeidő használatában, akkor használhatunk helyette más igeidőt. Sohasem olvastam olyan finn nyelvkönyvet, amely azt tanította volna, hogy ha nem vagyunk biztosak a partitívusznak nevezett eset használatában, akkor használhatunk helyette tárgyesetet.

A nyelvszegényítő tanáccsal szemben a valóság az, hogy nem használhatunk a *-va*, *-ve* igeneves szerkezet helyett tetszés szerint ragozott igét. Néhány példa: „*Meg volt győződve*, hogy a gyerek tőle származik, pedig ha elárulnám neki, hogy...”; „*Meggyőződött* róla, hogy a gyerek tőle származik.” Az igeneves szerkezet itt *hiedelmet* fejez ki, a ragozott ige pedig *bizonyosságot*. „*Napjai meg vannak számlálva*.” Nem mondhatjuk, hogy *megszámlálták* a napjait. „Ne verjetelek itt sátrat, mert *ki lesztek téve* a szélnek.” Nem mondhatjuk, hogy *kitesznek* titeket a szélnek. „Ma egész nap *be voltam fogva*.” Nem mondhatom, hogy ma egész nap *befogtak*. Hogy nem a mesterkéltné regulázás, hanem az élő nyelvhasználat adhat útbaigazítást, mutatják a szinte jelentéktelen formai eltéréssel járó lényeges jelentésváltozások még magán az igeneves szerkezeten belül is. Például: „*Halálra voltak szánva*” és „*El voltak szánva a halálra*”. Mindenki

érzi a különbséget.

Az a törekvés, hogy mindenáron cselekvő személyeket keressünk olyan mondatokban is, ahol erre voltaképpen nincs szükség, terjengőssé teszi a mondat szerkesztést. Ugyanakkor bizonytalanná, hiszen a ragozott igealakok mindig határozott személyhez fűződnek, holott igen gyakran több különböző személy is végezheti egyidejűleg ugyanazt a cselekvést.

A ragozott ige erőltetett használata sokszor meghamisítja a mondanivaló lényegét, mert túlzott hangsúlyt ad a cselekvő személynek a cselekvés eredményével, a cselekvés tényével szemben. Olyan hangsúlyt, amely távol áll a közlő szándékától. Ez folyton-folyvást megmutatkozik, amikor valamilyen idegen nyelvű szöveget magyarra kell fordítani, mert az idegen nyelvű szövegek – angol, orosz, finn (!), német szövegek – gyakran tartalmaznak személytelen fogalmazást, s ezáltal szinte megoldhatatlan föladat elé állítják a fordítókat, mivel napjainkban a személytelen szerkesztésnek a „legális” lehetősége el van előlük zárva. Mit tehetnek tehát? Illegális lehetőségekhez folyamodnak. Ilyen lehetőség több is van. Az egyik a terjengős kifejezések alkalmazása.

Terjengős kifejezéseknek nevezik a nyelvművelők azokat, amikor a közlők több szót használnak, holott egy is elég volna. Ilyen kifejezések: *befejezést nyert, felvételt nyert, elintézésre került, alkalmazásra talált* stb. Tagadhatatlan, hogy a nyelvművelőknek igen nagy részük van a terjengős kifejezések elterjedésében, mert meggátolták a magyar nyelv rendszerének és szellemének megfelelő személytelen kifejezések alkalmazását.

A terjengős kifejezéseknél sokkal nagyobb kárt okozott a magyar nyelvnek a *-t, -tt* képzővel alkotott múlt idejű (befejezett) melléknévi igenév gátlástalan alkalmazása. Ez szintén kényszermegoldásként bukkant föl és terjedt el az üldözött *-va, -ve* igeneves kifejezések helyett.

E) A „TÖTÖ” NYELV

A „süksük” nyelv mintájára „tötö” nyelvnek nevezem azt a magyartalan nyelvhasználatot, amikor egyesek – manapság elég sokan – a *-t, -tt* képzős igenevet használják névszói állítmányul. Például: Az ellátás nálunk *biztosított*; Az előzés *megengedett*; A probléma még nem *megoldott* stb.

A „tötö” nyelv a század elején kezdett itt is, ott is föltűnni, főleg a publicisztikában, de csak szórványosan. Az 1910-es években divattá vált, és a nyelvészek is fölfigyeltek rá. A *-t, -tt* igenév magyartalan használata ellen Simonyi Zsigmond írt először a Nyelvőr 46. évfolyamában (1917), majd utána a következő két évfolyamban is. Rámutatott arra, hogy a *-t, -tt* igenévnek névszói állítmányként való használata ellenkezik nyelvünk rendszerével: hibás magyarság, amely a német nyelv egyik sajátos nyelvi eszközének utánzásaképpen jött létre. Hogy ez valóban így van, azt az előzőkben világosan láthattuk. Emlékezzünk csak vissza, hogy amikor a német *„Der Brief war geschrieben”* kifejezést szó szerint lefordítottuk, ezt kaptuk: *A levél írott (megírott) volt*. Amikor ezt a német kifejezést: *Die Versorgung ist gesichert* szó szerint lefordítottuk, ezt kaptuk: *Az ellátás biztosított*. A „tötö” nyelv tehát nem egyéb, mint a német melléknévi igeneves kifejezéseknek *szolgái, magyartalan fordítása*, vagyis telivér germanizmus.

Simonyi azt írta, hogy a *-t, -tt* képzős igenévnek szóban forgó használata ellenkezik nyelvünk rendszerével. Vajon szabályokba foglalhatjuk-e a *-t, -tt* igenévnek azt a használatát, amely nem ellenkezik, hanem összhangban áll nyelvünk rendszerével, hogy ennek alapján a helytelen használatra is rámutassunk? Igen, pontos szabályokba foglalhatjuk!

Ha teljesen elszigetelve, a szövegek környezetéből kiragadva szemléljük ezeket a szavakat: *adott, járt, beszélt, sikerült*, nem tudjuk, hogy igeneveknek vagy igéknek minősítsük-e őket. Teremtünk

nekik szövegkörnyezetet, máris minden világossá válik. Ha főnevet teszünk utánuk: *adott szó, járt út, beszélt nyelv, sikerült vállalkozás*, akkor *jelzőként* állnak mint melléknévi igenevek. Ha személyes névmást, mutató névmást vagy főnevet teszünk eléjük: *ő adott, a gyerek járt, az beszélt, ez sikerült*, akkor *állítmányi* szerepet töltenek be.

A *-t, -tt* igenévképzővel ellátott igetövek eredetileg kizárólag *igenevek voltak*, és csak később, a szövegösszefüggésben váltak igévé, illetve a mondatban váltak igei állítmánnyá. Mindezt tudva, most már megfogalmazhatjuk a *-t, -tt* igenév használatának szabályait.

1. Használhatjuk a *-t, -tt* igenevet *jelzőként*: géppel írt levél; biztosított eljárás: bizonyított tétel; elvadult táj.
2. Használhatjuk a *-t, -tt* igenevet *cselekvő igei állítmányként*: Apám ma géppel írt levelet; A házigazda nekem teljes ellátást biztosított; A barátom egy tételt hatásosan bizonyított. – Ez esetben természetesen tárgyias igékről van szó.
3. Használhatjuk a *-t, -tt* igenevet *visszaható igei állítmányként*: Ez a táj teljesen elvadult; A vállalkozás sikerült; Az ég beborult. – Ez esetben természetesen tárgyatlan igékről van szó.

Nyilvánvaló, hogy csakis a második pontban követhetünk el hibát a *-t, -tt* képzős igenév használatával kapcsolatban, abban az esetben, ha a *-t, -tt* igenevet *szenvedő névszói állítmányként* használjuk, hiszen nem tehetünk minden formai átalakítás nélkül tárgyatlanná egy tipikusan tárgyias igét. Mindjárt meg is szerkeszthetjük a tiltó szabályt, negyedik pontként:

4. Nem használhatjuk a *-t, -tt* képzős igenevet *szenvedő névszói állítmányként*. – Nem mondhatunk, nem írhatunk tehát ilyesmit: *A levél géppel írt; Az ellátás nekem biztosított; Ez a tétel hatásosan bizonyított.*

Határozottan le kell szögeznünk, hogy aki ilyesmit leír, aki ilyesmit mond, az vagy nem tud jól magyarul, vagy megromlott a nyelvérzéke. Ha valaki ezt leírja, vagy mondja: *Ez a lehetőség kizárt; A lakosok a folyó vizére utaltak; A csoport két tagja már adott; –* tehát a „tötö” nyelvet használja, az ugyanolyan magyartalanságot követ el, mint aki elvéti a tárgyias igeragozást, és ilyesmit ír vagy mond: *„Jól tettél, hogy megvettél.”* A „tötö” járvány több szempontból is nagy károkat okoz a magyar nyelvnek.

- a. Elmossa számos nyelvi eszközünk – a *-va, -ve* igenév, a *-t, -tt* igenév, a múlt idő – funkcióit. Annyira, hogy már igen sokan nem tudják, mikor melyiket kell használni. Ezáltal zavart okoz a mondanivaló megszerkesztésében. Szürkíti, szegényíti a nyelvet.
- b. Megrontja az emberek *nyelvérzékét*, szétzilálja az egész nyelvi közérzetet. Azelőtt „jó magyar szokás szerint” megmosolyogtuk a külföldieket, ha eltévesztették a tárgyias igeragozást, pl. „Én tudom magyarul”, vagy ha ilyesmit mondtak: „Én látok szép lány.” Ez a megmosolygás talán nem volt illő dolog, de azt mutatta, hogy mindenki élénken reagál minden magyartalanságra. Manapság mondhat bárki bármit magyartalanul, a nyelvérzékükben megzavart emberek nem mosolyognak rajta, sőt utánozzák, és ilyen zagyaságokat is képesek leírni: „Nyugodtak lehetünk, mert a feladat már *megoldott*.”
- c. Rontja a magyar nyelv *esztétikáját*. Tudjuk, hogy nyelvünkben túlteng az *e* magánhangzó. Nem ritkák az efféle mondatok: „*Szeged felett este, reggel fekete fellegek lebegtek.*” Kevesen eszméltek viszont rá arra, hogy ugyanúgy, sőt még inkább túlteng a *t* mássalhangzó. Nemcsak mint hang, hanem mint nyelvi elem. Tartsunk egy futólagos szemlét a *t* birodalmában: *-t* a tárgynak a ragja; *-t, -tt* a múlt idő jele; *-t, -tt*-vel képezünk igékből melléknéveket (*kopott, rekedt, rohadt*); *-t, -tt*-vel képezzük a szenvedő igét (a törvény *elfogadtatott*; börtönbe *vettetett*); a múlt idejű melléknévi igenevet (a *tatarozott* tetőre másztak föl); a műveltető igét (tíz kést *élesítettett*); *t*-vel kezdődik a gyakran előforduló második személyű névmás (*te, ti*); *t*-re végződik sok gyakori határozószó (*itt, ott*,

alatt, fölött stb). Nem véletlen, hogy egész mondatokat szerkeszthetünk csupa *e*-vel és csupa *t*-vel. Például: „*Te tetted e tettett tettet?*” Ez ugyan mesterkéltséget, de ha „A szónok állításai szerfölött *vitások*” helyett ezt mondja vagy írja valaki: „...szerfölött *vitatottak*”, mint ahogy ez ma szörnyen divatos, akkor egyetlen szóban többszörösére növelte a *t* hang, illetve a *t* betű számát. És ezt eredményezi fokozott mértékben a *-t, -tt* igenévnél névszói állítmányként való használata. Például: „Ez a gyermek is *veszélyeztetett*”. Öröndetes dolog, hogy már mások is föl hívták a figyelmet a *t*-nek erre a tobzódására. Kemény Gábor nyelvész is rámutatott a gyakran használt *t* egyhangúságára: „A jelzőként használt, egymás után következő *-t, -tt* képzős befejezett melléknévi igenevek (*érdekelt, továbbjutott, aratott*) monotonná, fülsértően kattogóvá teszik a szöveget, különösen ha a „*nyújtott*” állítmány időjelét és a „*teljesítményt*” tárgyragját is ideszámítjuk” (Élet és Tudomány, 1979. 33. sz.).

- d. A „tötö” nyelv veszélyeztetési klasszikus költőink, íróink műveit, legkiválóbb alkotásait, legismertebb, gyakran idézett sorait. Nemegyszer előfordult, hogy amikor irodalmi műveltségű ismerőseim előtt elmarasztaltam a magyartalanul használt *-t, -tt* igenevet, és igazolásul ilyen példákat idéztem: „*Nincs veszve* bármi sors alatt, Ki el nem csüggedett” (Vörösmarty); „*Be van fejezve* a nagy mű” (Madách), vitapartnereim megjegyezték, hogy itt a *-va, -ve* szerintük helytelen, és bizony Vörösmarty, illetve Madách másképp is írhatta volna azt a bizonyos sort. Ha a „tötö” járványnak nem vetünk gátat, és nyelvünk nem szabadul meg tőle, akkor legnagyobb íróink és költőink művei néhány évtized múlva olvashatatlanná válnak a bennük található és az írott nyelvből azóta már-már teljesen száműzött *-va, -ve* igeneves kifejezések miatt.
- e. A „tötö” járvány tovább mélyíti azt a szakadékot, amely egyfelől a beszélt köznyelv, a népnyelv, másfelől a publicisztika és a kevésbé igényes irodalmi nyelv között van. Mert a köznyelvet beszélő emberek többsége – a divatmajmolók kivételével – gyakran használják beszédjükben a *-va, -ve* igeneves kifejezéseket. Legalábbis egyelőre. Addig, amíg a rádió és a televízió nyelvébe is behatoló „tötö” ragály meg nem fertőzi őket.

A magyar nyelvészek, nyelvművelők Simonyi Zsigmond említett cikkeinek megjelenése óta, 60 éven át keveset tettek, hogy megakadályozzák a „tötö” járvány terjedését, amely minden babonánál jobban pusztította és pusztítja a *lenni + -va, -ve* igeneves szerkezetet, az amúgy is elszürkült magyar igeragozásnak egyik értékét. Egyesek nemcsak hogy nem akadályozták, hanem még elő is mozdították ennek a járványnak elharapózását. Van néhány olyan nyelvész és filológus, aki nem riad vissza a „tötö” nyelv használatától, sőt olyan is akadt, aki védelmébe vette ezt a magyartalanságot.

Lőrincze Lajos volt a közelmúltban az első, aki tollat ragadott, hogy szembeforduljon vele. Az Élet és Irodalomban közölt cikkében (Meg vagyon írva, 1978. 9. sz.) a példák seregével pellengérezte ki, és bélyegezte a germanizmus szülöttének ezt a járványt. Röviddel utána Éder Zoltán az Édes Anyanyelvünk folyóiratban (1979. 2. sz.) ostromozta szenvedélyes szavakkal, Arany Jánosra hivatkozva, ezt az „örültséget”.

Nem kevésbé szenvedélyes szavakkal kelt ki ellene Kolozsvári Grandpierre Emil (A nyelvészet és a nyelvtények, Kritika, 1979. 4. sz.). Szerinte a nyelvművelés egyik legnagyobb bűne, hogy „nem fordult szembe határozottan azzal az évszázados hadjáratral, amit rövidlátó tanárok, újságírók és mások a *lenni + -va, -ve* igeneves szerkezet ellen folytattak”. Ennek a mulasztásnak eredményeként terjedt el – írja – a „tötö” nyelv (meghökkenítő példája: A szélhámós *leleplezett*), amely nemcsak csúnya, egyhangú, hanem sérti az ép nyelvérzékét és a józan ész.

F) PÉLDÁK

Ha visszatekintünk az elmondottakra, és a nyelvhelyesség ítélőszéke elé visszük a méltatlanul

vádolt, igazságtalanul üldözött *lenni* + *-va -ve* igeneves szerkezetet, akkor a nyelvhelyesség elveit, nyelvünk „törvényeit”, a nyelvtörténet tanulságait mértékül véve csak azt mondhatjuk: „tősgyökeres magyar szerkezet, az őshazából hoztuk magunkkal”.

A nyelvészeknek éppen azért kötelességük, hogy jóvátegyék mulasztásukat. Hiszen ők voltak azok, akik a közelmúltban is hevesen tiltakoztak, amikor Erdődy János kinyilvánította, hogy a nyelvészek hümmögő, passzív magatartása miatt sorvadt el a magyar igeragozás. Nem a jogos vádak ellen kell tiltakozni, hanem erőteljesen szembe kell fordulni a nyelvrombolással. Addig, amíg nem késő!

A *lenni* + *-va, -ve* igeneves szerkezet ügyében csak akkor várhatunk javulást és fordulatot, ha egyértelműen kinyilvánítjuk – tanulmányokban, cikkekben, kézikönyvekben, tankönyvekben –, hogy a *létige* minden alakjával, tehát a *lesz* és a *lett* igealakokkal is alkotunk *-va, -ve* igeneves szerkezetet. Éppen úgy, ahogy a példák sokaságának tanúsága szerint az egész magyar nép, minden magyar költő és író, minden időben alkotott és alkot.

Példák az irodalmi nyelvből

Jókai Kódex: „kinek mindenek *valának megjelenve*.” **Bécsi Kódex:** „Az is *tudván vagy*on.” **Münchener Kódex:** „mert *mondván vagy*on a véneknek.” **Apor Kódex:** „*fogva vagy*on édes szűz Mária.” **Jordánszky Kódex:** „kik *parancsolván vannak* tinektek.” **Debreceni Kódex:** „Tudván Jézus, hogy immár minden *végezvén vagy*on.” **Érsekújvári Kódex:** „Az idvességemnek úta nékem ez éjjel *lőn mutatván*.”

Balassi Bálint: „Az versszerző neve *fel vagy*on *jegyezve*”; „Istennek *ajánlva legyetek* immár ti!” **Pázmány Péter:** „Az egész világ előtt *tudva leszen*” (Préd.); „akik elfáradtatok és bűn terhével *súlyosítva vagy*tok” (uo.). **Szenczi Molnár Albert:** „Mert ő olyan mint a jó termő fa, Mely a víz mellett *vagy*on *táplálva*” (1. zsoltár); „Boldog az, akinek nagy bűnös volta Istentől *nincs* neki *tulajdonítva*” (32. zsolt.); „Hogy még sem ég, sem föld nem *volt formálva*” (90. zsolt.). **Zrínyi Miklós:** „*Van kötve* koronád holdból és szép napbul” (Szigeti veszedelem); „Kegyetlen *sastoll van szegezve* paizsán” (uo.). **Gyöngyösi István:** „Megyen az setétség előtte *szaladva*, S az tengereken túl *vagy*on már *haladva*” (Murányi Vénusz).

Mikes Kelemen: „Itt *vagy*on a mi rakás kenyereünk *elhintve*” (Törökországi levelek); „Akit az Isten oltalmaz, *meg vagy*on *oltalmazva*” (uo.); „Ebül *vagyunk szállva*” (uo.); „Ezek két házra *vannak elosztva*” (uo.). **Faludi Ferenc:** „Már az udvarnak is *meg vagy*on *mondva* az isten hozzád”; „Ez a munka egyenesen a nemes úrfiak oktatására *vagy*on *intézve*”; „a lagzi nem *volt érdeméhez szabva*”; „amint *meg vagy*on *ígérve és írva*”; „ne kiméllenék a költséget, *meg leszen fizetve*.”

Vörösmarty Mihály: „Széles kalap *van nyomva* fejébe” (Becskereki); „Hozzád *vagy*on *láncolva* szellemem, Hozzád *van az teremve*, mint az ág” (Laurához); „És ezért *lőn telkéből kizárva*” (Csik Ferke); „Válasszon a kisasszony a három közül egyet, s kettő *büntetve leszen*” (A fátyol titkai); „Ezen levélben uraságod igen *meg van dicsérve*” (uo.); „De mindörökre *számkivetve légy*” (Csongor és Tünde); „*Teljesítve leszen* parancsod” (uo.); „S őrhelyére mindenik Álljon el, míg *híva nem leszen*” (uo.).

Petőfi Sándor: „Hol boldog évim *följegyezve vannak*” (Búcsú 1844-től): „Mindenféle zsinorral úgy *Ki volt kanyargatva*” (A jó tanító); „Még csak néhány perc, És kockánk *eldobva leszen*” (Jőj el végre, valahára); „Ez *volt* mindeniknek fejében *föltéve*” (János vitéz); „S szívemből is *ki vannak irtva* már Az elválástól támadott sebek” (Tündéralom); „De ahhoz *szokva* még ottan se *voltam*” (Az apostol); „És én csak azt mondom nemzetemnek... figyelme nem *leszen*”

eltékozolva” (Úti jegyzetek); „A magyar mérték és rím még *nincs meghatározva*” (Előszó).

Tompa Mihály: „Midőn szennyes pályája *futva volt*” (Márványszobor); „A nagy kérdés *nincsen megoldva*” (Éjjel); „Kétség s titok *föl lesz derítve*” (uo.); „Feje nyitott szemmel lábához *hullva van*” (Sírboltban); „Minden *feledve lett*” (A halász). **Madách Imre:** „Előtted egy öröklét *van kitárva*” (Az ember tragédiája); „*Be van fejezve* a nagy mű” (uo.); „Mert arra *van teremtve*” (uo.); „Jól tudtam én, hogy amit tesz atyám, Az jól *van téve*” (uo.); „mink *vagyunk hivatva* E ronda démont féken tartani” (uo.); „El ám, de kulcsa *nincs* tengerbe *vetve*” (uo.); „Helyette minden *úgy el van lapulva*” (uo.); „*kényszerülve lesz* Engedni az anyag kívánatomnak” (uo.); „És *biztosítva áll* nagyság, erény” (uo.).

Arany János: „Még is *meg van halva*” (A tudós macskája); „*Aranyozva lettek* a vad sziklák” (A lantos); „A nagy játékrendből *ki lesz hagyva*” (Az agg színész); „Három nehéz munka *lesz* nyakába *mérve*” (Rózsa és ibolya); „Egyszer – amint füllel földön *fekve vala*” (Murány); „De lám, mintha ördög *volna* belé *bújva*” (Toldi); „Nem bánja, ha Lőrinc oda *van is értve*” (Toldi szerelme); „*Szorítva* nyakára egy drága zsinór *van*” (uo.); „Nem, nem! az a titok *nincsen elárulva*” (uo.).

Jókai Mór: „Ha ez összecsap a terhes hajóval, egyszerre *el lesz süllyesztve* mind a kettő” (Az aranyember); „Nagyon rendszeresen *van az elintézve*” (uo.); „Önnek a hajója *biztosítva volt* a trieszti biztosító társulatnál” (uo.); „Dicsőült I. Ferenc császárnak arany szavai minden liferáns emlékkönyvébe *fel lesznek jegyezve*” (uo.); „Rögtön *ki lett küldve* egy commissio” (uo.); „összeesküvő versenytársai *ki lettek játszva*” (uo.); „Ehhez *lett utasítva* a kérdéses ügy” (uo.).

Mikszáth Kálmán: „Meg vagyok elégedve, amice” (Szent Péter esernyője); „Az egész csehországi birtok csak a rokonok számára *volt kigondolva*” (uo.); „Aki a verebek elijesztésére *van hivatva*” (uo.); „Így *vagyon ez feljegyezve* Márton híres szakácskönyvében” (uo.); „az ágy *el volt öntve* vérrel” (uo.); „A kilenc asszonyság erkölcsi pellengérré *lett állítva*” (uo.); „ha oda *lesz írva* a sírkövére, hogy nemes ember, a saját penicillusommal vakarom le” (uo.); „És ebben az egyben *van elhibázva*” (uo.).

Móricz Zsigmond: „A tarisznya a szögről *le volt véve*” (Betyár); „a társadalom úgy *van berendezve*” (uo.); „*ezzel el volt intézve* az egész dolog” (uo.); „mindhárom eset vakmerően *volt végrehajtva*” (uo.); „csak öt forintom *legyen félretéve*” (uo.); „nagy darab parizer *volt beleszavarva*” (uo.); „*az van feltételezve*, hogy a közrend egyformán megvédelmez mindenkit” (uo.). **Krúdy Gyula:** „*Ki van vetve* a háló a barátunkra” (Utazások a vörös postakocsin); „kellemes illatokra *volt teremtve*” (uo.); „mintha az ősz és a tavasz színeiből *volna összerakva*” (uo.); „Olyan csók volt, úgy is *volt szánva*” (uo.); „eredete révén *predesztinálva van*” (uo.); „ezerlírás utalvány *van* a kesztyűjébe *rejtve*” (uo.).

Ady Endre: „De éltem, sorsom *ki van mérve*” (Szeress engem, Istenem); „Szép bölcs fejeddel, mely hogyha akarod, Vagy nem akarod, *meg lesz koszorúzva*” (Vén diák üdvözlete); „S legtöbbit az ér, aki *meg van halva*” (Csépel az idő); „Nagy titkokkal *bele van edzve* Szemünkbe” (Akit egyszer megláttunk); „Rájuk *van* a Jövő *vetve*” (A Ma kiebrudaltjai). **Kosztolányi Dezső:** „gallérja otthonosan *ki volt gombolva*” (Édes Anna); „A kocka *el volt vetve*” (uo.); „karrierjét *voltak hivatva* előmozdítani” (uo.); „Vallatgatták, hogy *van megelégedve*” (uo.); „Nem *vagyok* neki *bemutatva*” (uo.); „minden bútor és kis tárgy *be volt avatva* tervébe” (uo.).

Veres Péter: „nem azon volt az izgalom, hogy *lesz learatva*, hanem” (Szűk esztendő); „Estefelé *ki lett azért szántva*” (uo.); „ide *lettek irányítva* vagy innen máshová” (Számadás); „Akkor pedig mire ideér, *meg lesz veszve*” (Pályamunkások); „Ha nem tudja, akkor *el van átkozva*” (uo.).

Karinthy Ferenc: „annyira *el van szigetelve* a földkerekség többi népétől” (Epepe); „talán *rendelve voltak* valahova” (uo.); „Ez az állomás pirossal *volt bekarikázva*” (uo.); „A szobája ma is *rendbe volt téve*” (uo.); „A térség másként *volt kiképezve*” (uo.).

Tabi László: „*Meg vannak örülve*” (Tücsök és bogár); „Nem *lennék meglepve*, ha” (uo.); „Bocsánat, de nem *vagyok kialudva*” (uo.); „Elég jól *el van találva*” (uo.). **Szabó Magda:** „két (részletre) vásárolt tájkép *van feltüntetve*” (Régimódi történet); „*nincs annyira megijedve*” (uo.); „kevesli a koszt pénzt, és semmivel *sincs megelégedve*” (uo.); „a haja kétoldalt *le van húzva*” (uo.); „*aztán majd le leszek kötve* úgylis” (uo.).

Kolozsvári Grandpierre Emil: „Ha még *nincs eljegyezve*, engedje meg, hogy bemutatkozzam” (Hullámtörők); „*Védve vannak* a bombatámadásoktól” (uo.); „kiadó és szerző egyformán *érdekelve volt* a kézirat ártalmatlanságában” (uo.); „a Kapás utcában *van bejelentve*” (uo.); „inkább arra, mert ez már *meg van terhelve*” (uo.). **Tersánszky J. Jenő:** „Mintha eleve csavargónak *lett volna rendelve*” (Kakuk Marci); „Csak dolgozzatok, hogy asszonyotok *meg legyen veletek elégedve*” (uo.); „A kocsisoknak és kocsisnéknak is *ki lett adva*, hogy” (uo.); „Már én *el voltam rá készülve*” (uo.); „*Össze vagyunk* mink is *paklizva*” (uo.); „az új pakli kártyák *meg vannak jegyezve* a hátukon” (uo.).

Népnyelvi példák

Kriza János: „Erigy Pista haza! *bé van* a ló *hajtva*” (Vadrózsák); „Attól én *meg vagyok fosztva*, A jó mind másnak *van osztva*” (uo.); „Hadd hervadjon mulandó virága, Fonnyadt szára szívemhez *lesz zárva*” (uo.); „Az óriás tarisznyája kilenc bihalbórból *volt csinálva*” (uo.); „a kova a zsebiből *el vót esve*.” **Erdélyi János:** „Akit én szeretek, *meg van az szeretve*” (Népdalok és mondák); „De az ő hívsége *nem lesz elfelejtve*” (uo.); „Pej paripám arra *vagyon szoktatva*” (uo.); „Szerelem *van itt elvetve*, Reá búbánat *ültetve*” (uo.); „*Be vagy te* a szívembe *kerítve*” (uo.). **Horger Antal:** „Az ő fejrevalója *meg lesz tágítva* a fején” (Hétfalusi csángó népmesék); „Hát a molnár éppen nem volt otthon, *el volt menve* az erdőre fáért” (uo.); „de azok *el lesznek aluva*” (uo.); „a nagyobb néném egy hollóhoz *van férjhez menve*” (uo.); „*ki volt hirdetve*” (uo.). **Széki népmesék:** „Nézd meg a kicsi kamrámat, milyen szépen *be van rendezve*”; „A kutya *el volt aludva*, nem hallotta meg”; „Egy csepp bor *sincs a hordóban*, a dugó *ki van esve*”; „A fazék *fel van borulva*”; „*abba aztán egy csepp zsír se volt*, mind *ki volt nyalva*”; „Szép a búza, *meg is van már érve*”; „A cipője a küszöbre *volt dobva*”; „A zsák alma oda *volt állítva* az ajtóhoz.” **Tombác János** meséi: „*Rám lött fogva*, hogy kétszamaras juhász”; „pillanatok alatt *szét lött szödve*”; „*Mög lött vasalva* a ló mind a négy lábára”; „*Mög lösz bocsájtva* mindön bolond beszédöd”; „Annak mög a feje *le van vágva*, oda *van melléje téve*”; „Én mög nagyon *mög löszök büntetve*”; „Soha ez a szó *nem lött főhozva*”; „Egy takaros kard *ki van nyölve* a fődbű.” **Jugoszláviai magyar népmesék:** „A királykisasszony Jancsi felé *van fordulva*”; „De ez nagyon jól *van megteremtve*, ahogyan van”; „Nála *ki van téve* a cégér”; „*Le van a sarka vágva*”; „Hát mikó *lesz eladva*?”; „Meglátták, hogy *ki van véve* a kő onnan, és oda *van téve* helyére a borozdába.”

Nyelvtudományi példák

Simonyi Zsigmond: „Minden nyelvben *meg van örökítve*” (A magyar nyelv); „Nem a fülnek, hanem a szemnek *van szánva*” (uo.); „ez a helyett *volt mondva*, hogy” (uo.); „Ezer meg ezer becses és finom gondolat *van bekebelezve és megtartva*” (uo.); „Általánosan *el volt akkor terjedve* az a nézet” (uo.); „Valaha az igéknek legnagyobb része így *volt ragozva*” (uo.). **Munkácsi Bernát:** „ugyanazon szolgálatot *vannak hivatva* teljesíteni” (A vogulok népköltése); „már az első benyomásai után *úgy volt meggyőződve*, hogy” (uo.); „Mindezen tudósítások szintén orosz útleírásokból *vannak átvéve*” (uo.); „az erdőben egy bálványkép *van részére fölállítva*” (uo.); „mint áldozó papok kellőleg *ki vannak elégítve*” (uo.); „Közülük az egyikre, mely első helyre *volt állítva*, valami madárnak csontváza *volt akasztva*” (uo.); „oszlopokra *voltak helyezve*” (uo.); „emberi hasonlatosságra *voltak kifaragva*” (uo.). **Mészöly Gedeon:** „latin nyelvű szövegbe *vannak beleszőve*” (Ómagyar szövegek); „bizonytalan időre *el volt vonva* a kutatók vizsga

tekintete előtt” (uo.); „erdővel és mocsárral *van körülvéve*” (uo.); „eme rávonatkoztatás birtokvisztonnyal *van érvényre juttatva*” (uo.); „Így nevezik állóványt az a helyet, ahol a víz *meg van állva*” (uo.); „az utóbbi alakok *meg vannak toldva* a lokativuszi eredetű *-n* raggal.”

Zsirai Miklós: „*Képviselve van* benne az északi elem is” (Finnugor rokonságunk); „alkalmi megfigyelések kényére-kedvére *vagyunk utalva*” (uo.); „faágakkal *vannak berendezve*” (uo.); „a fölsőnek kifelé *van fordítva* a szőrös oldala” (uo.); „Az egyetemi oktatás kérdése még ma *sincs* megfelelő méltányossággal *elintézve*” (uo.); „E szép sorok Egy epizód a Kalevalából c. cikkében *vannak közölve*” (uo.).

Lőrincze Lajos: „A személynév ... *össze van nőve* viselőjével” (Nyelv és Élet); „magyar nyelvi tudásunkkal magunk sem *lehetünk* mindig *megelégedve*” (uo.); „múltunknak egy része bizonyos fokig *el van zárva* előttük” (uo.); „mi az, ami tájhoz *van kötve*” (uo.); „*el van* belőlük *tüntette* a magyar hangképzésnek egyik legjellemzőbb sajátossága” (uo.); „csak ebben az említett kapcsolatban szerepel ... tehát szinte *el van szigetelve*” (uo.); „Következézetesen *ki van egészítve*” (uo.); „*nincs* is jól *kapcsolva* a tárgyhoz” (uo.); „A nyersanyag *elő van készítve*” (uo.); „általánosan *el van terjedve*” (uo.); „*ki leszünk téve* a félreértésnek” (uo.); „Mert így *van közölve*” (uo.); „*Fel van jegyezve* főbb változat is” (uo.); „szűk területre *van korlátozva*” (uo.); „Ez tudományosan egyáltalán *nincs bebizonyítva*” (uo.); „nem is áll távol azoktól a kifejező eszközöktől, amelyek nyelvünkben eddig *adva voltak*” (uo.).

Antal László: „függetlenül attól, hogy az eredetiben miként *lett körülírva, kifejezve*” (A jelentés világa); „mélyen *át volt itatva* a pszichológista szemlélettel” (uo.); „ezek *meg vannak fogalmazva*” (uo.); „A kutya az állatnak *van alárendelve*” (uo.); „Úgy *vagyunk teremtve*, hogy (uo.); „teljes egészében a kontextusok kényének *lennének kiszolgáltatva*” (uo.); „más grammatikai rendben *vannak megszerkesztve*” (uo.); „a nyelv *nincsen említve*” (uo.).